

Türkiye’den Yurt Dışına Göç Edenler ve Kültürel Çatışmalar: Almanya ve Norveç Örneği

Elif ALBAŞGİL⁵

Esra GEDİK⁶

ÖZET

Bu çalışma, yurtdışındaki Türklerdeki kültürel anlamda yaşanan değişimlerle beraber insanlardaki kültürel çatışmaları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çalışmayı yaparken iki ülkeden insanlarla yüz yüze derinlemesine görüşme yapılmış ve göç ettikleri ülkelerde kültürün hayatlarına etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Yurtdışında yaşayan insanların Türkiye’yi nasıl algıladıkları ve kendilerini nereye ait hissettikleri incelenmiştir. Çalışma yapılırken farklı yaş grupları seçilmiş ve nesiller arası farklılaşma da göz önünde bulundurulmaya çalışılmıştır. Bu çalışma sonucunda insanların kendilerini bir yerde konumlandıramadıkları arada bir yerde oldukları ve bu anlamda bir çatışma yaşadıkları görülmüştür. Çünkü yaşadıkları yerde de yabancılar Türkiye’ye geldiklerinde de yabancılardır. Bu durumun onları bir ikileme düşürdüğü, aidiyet ve kimlik konusunda kendi içlerinde bir çatışma yaşadıkları görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Kültür, Kültürel Çatışma, Kimlik, Dil, Aidiyet, Göç.

⁵ Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisansı, E-Posta: elif_albasgil@hotmail.com

⁶ Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, E-Posta: esra.gedik@bozok.edu.tr

Cultural Conflicts and Those Who Migrated from Turkey: Germany and Norway Case

ABSTRACT

This study aims to reveal the cultural conflicts and the cultural changes in Turks living abroad. While doing this study, in-depth interviews were made with people from two countries and it was investigated whether culture in the countries they migrated had an impact on their lives. The questions, How do they perceive Turkey from abroad and where they feel that they have belonged to, were examined. During the study, different age groups were selected and differentiation between generations was tried to be considered. In this study, it was seen that people could not feel belonged themselves anywhere, that they had a conflict in this sense. Because in those countries they live as aliens, when they come to Turkey, they become foreigners. This situation puts them in a dilemma, and it was found that they had a conflict in themselves about identity and belonging.

Key Words:

Culture, Cultural Conflict, Identity, Language, Belonging, Migration.

GİRİŞ VE YÖNTEM ⁷

1960'lı yıllardan itibaren, Türkiye'den çeşitli Avrupa ülkelerinde çalışmak amacıyla pek çok Türk vatandaşı yurtdışına gitmiştir. 1960'lı yıllarda başlayan iş göçü, ilerleyen yıllarda değişik amaçlarla da devam etmiştir. Bu sürede göç edenlerle göç edilen ülke vatandaşları arasında, kültürlerarası karşılaşma, etkileşim ve çatışma, yabancı düşmanlığı ve ayrımcılık gibi konularda sorunlar yaşanmıştır.

Bu çalışmanın amacı yurtdışında yaşayan insanlardaki kültürel çatışmayı ele almak, bu kişilerin gündelik, rutin hayatlarında kültürel farklılıktan meydana gelen olayları ele almak ve göç ile kültür etkileşimini bir arada değerlendirmektir. Kültür hayatlarında nerede konumlandıklarını değerlendirmektir. İnsanların kimlik, kültür ve dil konusunda ne gibi değişimler yaşadıkları kendilerini nereye ait hissettikleri konuları üzerinde durarak kültürel çatışmayı ele almak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda nesiller arasındaki değişimi göz önünde bulundurarak yurtdışındaki Türklerin dünden bu güne yaşadıkları değişime odaklanarak kültürel çatışma ele alınmıştır.

Bu çalışmanın önemi Almanya ve Norveç'te yaşayan Türklerin kültür, dil, kimlik ve aidiyet bakımından hayatlarında meydana gelen değişimleri değerlendirmesidir. Yurtdışında yaşayan insanlar gittikleri günden bu güne kadar nasıl bir değişime uğradıkları kültürel çatışma bağlamında değerlendirilmiştir. Dil, kültür ve kimlik açısından uyum yaşayabilmişler mi? sorusuna nesiller arasındaki farklılaşmayı göz önünde bulundurarak cevap aranmıştır. Kişilerle birebir görüşmeler yapılması bu değerlendirmeyi daha önemli kılmaktadır. Bireylerin düşüncelerini kendi ağızlarından dinlemek çalışmanın amacına ulaşmasını kolaylaştırmaktadır.

Bu çalışma derinlemesine görüşme tekniği ile yapılmıştır. Derinlemesine görüşmede insanların düşüncelerine birincil şahıstan ulaşılabilmekte ve doğrudan bilgiye ulaşmak güvenilir ve tatmin edici olmaktadır. Örnek olarak da Almanya ve Norveç seçilmiştir. Çünkü yapı olarak farklı örnekleri oluşturmaktadırlar. Almanya konusunda birçok çalışma bulunmaktadır fakat Norveç çalışmaları çok daha kısıtlıdır. Bu yüzden de Norveç'in

⁷ Bitirme tezinden üretilmiştir.

çalışılmasına karar verilmiştir. Örnek açısından farklılık oluşturacağını düşündüğümüz için 10 kişi Norveç'te yaşayan Türk, 10 kişi Almanya'da yaşayan Türk seçilmiştir. Her bir gruptan insanlarla birebir derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Yaş ve cinsiyet olarak farklı insanlarla görüşmeler yapılmış, yaşları farklı insanlarla görüşülmüştür. Böylece nesiller arası farklılaşmanın olup olmadığı incelenmiştir. Kadın ve erkek, her cinsiyetten kişiyle görüşülmüştür. Böylece cinsiyetler arası bir kültürel farklılaşmanın mevcudiyeti aranmıştır. Ayrıca yaş, cinsiyet ve nesiller arasındaki farklılıktan doğan değişim görülmeye çalışılmıştır.

Görüşme soruları dil, kimlik, aidiyet odaklı olarak hazırlanmıştır. Zamansal değişime dönük sorular da sorulmuştur. Çalışmanın temel noktaları dil, kültür, kimlik ve aidiyet üzerinden ele alınmış, sonuç olarak da kültürel çatışma başlığı altında toplanarak yurtdışındaki insanları nesiller arasındaki farklılıkları ve ülkeler arası farklılıkları göz önünde bulundurarak sosyolojik bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Bu çalışmayı yaparken görüşmecilerle samimi bir dil kullanılmıştır. Görüşmeciler bir çalışmacı ile muhattap olduklarını düşündükleri zaman daha kısa cevaplar tercih etmişler ama çalışmacıyı aynı zamanda bir arkadaş olarak gördüklerinde ise daha uzun ve tatmin edici cevaplar alınabilmiştir. Görüşmeler sırasında görüşmecilere güven verici davranılmıştır. Çünkü Türkiye'de yaşayan kişiler olarak onları yargılamamızdan çekinen görüşmeciler olmuştur. Görüşmecilerle randevu alarak görüşülmüş, izin istenmiş ve çalışmadan bahsedilmiştir. Görüşmek istemeyen kişilere ısrar edilmemiştir. Görüşmeciye ulaşmanın zor olduğu durumlarda aracılar (*gate keeper*) bulunmuştur. Aracı yardımıyla birçok kişiyle görüşülmüştür. Aracı bulmak etkili olmuş, ulaşamayacağımız ya da görüşemeyeceğimiz insanlara bu sayede ulaşılmıştır. Görüşmeler sırasında görüşmecilerimizin izni ile ses kaydı yapılmıştır. Bir görüşmecimiz ses kaydına başta izin vermese de görüşmenin ikinci sorusuna geçildiği zaman kendisi ses kaydını başlatmamızı istemiştir. Görüşmeciyle güven oluşturmanın önemli olduğu bu nokta da tekrar görülmüştür. Görüşmecilerimize 21 tane soru yöneltilmiş ama görüşmenin gidişatına göre bu soru sayısında eksilmeler veya artışlar olmuştur. Bazı görüşmecilerimize yeni sorular yöneltilmiştir. Çünkü görüşme sırasında farklı bakış açıları ile karşılaşmış ve yeni sorular ortaya çıkmıştır. Kimi soruların cevapları diğer soruların içinde olduğu için tekrar

sorulmamıştır. Yaş grubuna göre her soruyu sorulmamış; birinci ve üçüncü nesilde soruları sorarken değişimler olmuştur. Bu şekilde soru sayısı sabit kalmamıştır.

1. SOSYOLOJİK BİR OLGU OLARAK GÖÇ

Göç, insanların sosyal, ekonomik, siyasi veya doğal nedenlerden dolayı coğrafi olarak yer değiştirmesi biçiminde tanımlanabilir (Adıgüzel, 2018: 3). İnsanların göç etmesinin bazı etkenleri vardır ve bu etkenler doğrultusunda coğrafi olarak yer değiştirmektedirler. Yer değiştirmekte amaç; Daha iyi bir hayat yaşamak, içinde buldukları toplumun siyasi yapısından kaynaklı ya da iklim şartlarından dolayı olabilmektedir. Bunların hepsi göçün etkenleridir. İnsanlar bireysel ya da kitlesel biçimde zorunlu veya gönüllü olarak yer değiştirebilmektedir (Adıgüzel, 2018: 1). Birey doğrudan doğruya kendi iradesi ile göç ettiğinde gönüllü, dışarıdan etkiye maruz kalması ile zorunlu göç ortaya çıkmaktadır (Göker, 2015: 37). İnsanlar bazen çalışmak iş aramak ve daha konforlu bir hayat sürebilmek için gönüllü olarak göç ederken bazen de savaşlar, baskılar, sürgünler veya doğal afetler gibi zorunlu sebeplerle göç etmektedir (Adıgüzel, 2018:1).

Kültür kuşaktan kuşağa aktarılır (Göker, 2015:145). Her toplumun kendine ait bir kültürü vardır. Kültür, sosyalleşme süreci içerisinde öğrenilmekte, insanların içinde bulunduğu toplumun değer ve anlamlarıyla beslenmektedir. Coğrafi uzaklıklar artıkça kültürel farklılıklar çoğalmaktadır. Kültür diğer kültürle etkileşime girmektedir. Kültürel etkileşim kültürleri birbirine yakınlaştıran işlevsel bir süreçtir (Göker, 2015:147). Kültürler etkileşim sonucu kültürlerde değişimler oluşabilmektedir. Bu değişim her iki kültürü de etkileyebilmekte ya da baskın kültür olabilmektedir. Kültürleşme yeni kültürün etnik kültür ile gelenek, dil gibi konularda etkileşimidir. İki farklı toplumun üyelerinin bir araya geldiği zaman kültürel alanda yaşanan değişimi içermektedir. Kültürleşme tek boyutlu ya da iki boyutlu gerçekleşmektedir. Ya tek taraf ya da her iki taraf birden etkilenmektedir (Şahin, 2010:230).

Kültürel değişim iki türlü gerçekleşebilir. Serbest kültürel değişim, zorunlu kültürel değişim. Serbest kültürel değişimde kültürel etkileşim içinde olan toplum dışarıdan herhangi

bir baskı olmadan kendi isteği ile değişimi kabul eder (Turhan, 2010). Zorunlu kültürel değişim de ise baskın olan bir toplum zorla, dışarıdan baskı ile bir başka toplumun kültürünü değiştirmeye zorlar (Turhan, 2010: 51-52). Örneğin, Bulgaristan’da Türklerin karşılaştığı olaylar. Kültürler arasında kültürlenme ve kültürlenememe gerçekleşebilir. Kültürleşme, farklı kültürlerin karşılıklı etkileşime girmesi ve ikisinin de az da olsa değişim geçirmesidir. Göç sonucu kültürel çeşitlilik çok kültürlülük oluşmuştur. Göç eden insanlar kendi kültürlerini götördükleri kadar kültürel değişim de olmuştur. Göç eden kişiler bir süre sonra kendi kültür ve kimliklerini kaybedebilirler. Kültür sabit değildir, her dönem ve çağda toplumlarda kültürel değişimler gerçekleşmiştir. Gerçekleşen bu değişimler sırasında kültürel değişime uyum sağlayanlar ile uyum sağlamayan, direnenler olmuştur. Toplumlar, bireyler benimsemiş oldukları kültürel normlar ve değerlere göre davranış sergilerler (sergilemeleri beklenir). Sosyalleşme ile bir değer ve normları öğrenirler. Kültür de bu sayede kuşaktan kuşağa aktarmaktadırlar.

Geçmişten günümüze insanlar her zaman bir yerden bir yere farklı sebeplerden göç etmişlerdir. Bu nedenle, göç sonrası toplumlarda farklı kültürler bir araya gelir. Bu durum zaman zaman sorun yaratır ve kültürel çatışma gerçekleşir. İki kültür birbirleriyle çatışabilir. Kültür birey için en başından hayat tarzını oluşturur. Başka bir deyişle, kimliğini de oluşturur. Bu anlamda kültür, bir toplumun ve o toplumda yer alan bireylerin nasıl yaşadıkları, düşündükleri, neyi ne şekilde ürettikleri sorularına karşılık gelmektedir. Bu anlamda kimliğin sosyal boyutu da vardır, bireysel kimlik yanında toplumsal kimlik de vardır. Bireyin kendisini ait hissettiği toplumun normları ve değerleriyle bütünleşmesiyle ortaya çıkar. Bireyler içinde doğup büyüdükleri toplumun içinde yaşayarak kendileri dışında gerçekleşen kimlik edinirler. Bu açıdan göç edenlerin kendilerine ait kültürel kimliğini korumaya çalışmaları veya göç ettikleri ülkedeki insanlarla ilişki kurmaya yönelik davranışları ne tür bir adaptasyon süreci yaşandığını göstermektedir (Göker ve Meşe, 2011: 70).

1.1. Türkiye’den İş Göçü

Göç sadece son yıllarda değil, tarih boyunca yaşanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nde mübadeler dışında 1950’lerden sonra ise göç olgusu değişmeye başlamıştır. Yurt dışına göç başlamış ve günümüzde de devam etmektedir. Göçler çeşitli sebeplerden dolayı meydana gelmiştir. Göçlerin en büyük çeşitlerinden birini işçi göçü oluşturmaktadır. Soytürk (2012: 2314) iş göçünü şöyle tanımlar “Bulunduğu ülkeden başka bir ülkeye veya bölgeye iş bulmak, daha iyi iş imkanlarına kavuşmak, yani çalışma amaçlı yapılan göçlerdir”.

İkinci Dünya Savaşı sonrası, hem maddi hem manevi bir yıkım yaşayan Avrupa ülkeleri, yeniden yapılanma sürecinde iş gücüne ihtiyaç duydular. Çünkü savaş hem ülkelerde maddi kayıplara sebep olmuştur hem de büyük bir insan kaybı yaşanmıştır. Yeniden toparlanma sürecinde Türkiye, Yunanistan, İtalya gibi ülkelere işgücü göçüne ihtiyaç duymuşlardır. Göç anlaşmaları ile Almanya başta olmak üzere yurt dışına iş gücü göçü başlamıştır (Adıgüzel, 2018: 63). Türklerin Batı’ya olan ilk göçü 1950’lerde işçi statüsüyle Almanya’ya olmuştur. Daha sonra bunu Hollanda, Fransa, Avusturya, Belçika, İngiltere, İsviçre, Danimarka, İsveç gibi diğer Avrupa ülkeleri takip etmiştir. Bu göçlerin son ayağını ise Norveç oluşturmuştur (Önal, 2016). Önceden özel aracılar yoluyla gerçekleşen işgücü göçü, daha sonra ülkeler arasındaki ikili anlaşmalar sonucunda İş ve İşçi Bulma Kurumu tarafından organize edilmeye başlanmış ve Türkiye’den Avrupa’ya yönelen göç artmıştır. Bu anlamda, Almanya ile Türkiye arasında 1961’te işgücü açığını kapatabilmek için anlaşma imzalandı. 1960’ta gerçekleşen askeri darbe sonrası yeni anayasa ile birlikte bu dönemde Türkiye’den insanların Avrupa’ya iş göçü olarak gitmesi daha da kolaylaşmıştı (Bakırtaş ve Kandemir, 2010). Almanya başta olmak üzere pek çok Avrupa ülkesine göç yaşandı bu süreçte. Soytürk (2012: 2319) bu göçlerin Türkiye açısından sonuçlarını şöyle dile getiriyor “Türkiye’den olan göçün Türkiye’ye iki şekilde katkısı vardı, biri bahsettiğimiz gibi döviz gelirleri, diğeri ise işgücü sayesinde ülkedeki işsizlik oranının en azından artmamasına sebep olmasıydı.” Yurtdışına göç edenlerin ise göç ettikleri ülkelerde yaşadıkları ile ilgili çalışmalar, son zamanlarda artmış ve buna paralel olarak yurtdışındaki Türklerin yaşadığı sosyo-kültürel sorunlar da ele alınmaya başlanmıştır.

İlk göçler incelendiğinde, göç edenlerin büyük bir kısmı erkeklerden oluşmaktaydı. 1970’li yıllara gelindiğinde ise ilk giden gruplar ailelerini de yanlarına almaya başladılar ve yurtdışındaki sorunlar sadece işgücü olmaktan çıkıp ailelerin kültürel entegrasyonu veya çatışması haline gelmiştir. İçduygu (2004, aktaran Turhan, 2012) Türkiye’den Avrupa’ya göçleri dört zaman dilimine ayırmıştır; 1961-1975 İşgücü göçü, 1975 sonrası aile birleşimi ve evlilik göçü, 1980 sonrası kaçak göçler ve sığınmacılar ve son olarak yine 1980 sonrası Türkiye’nin köprü olarak kullanılması ve transit göçler. 1960’lardan itibaren, Türkiye’den Avrupa’ya kitlesel iş göçü yaşanmıştır. Türkiye’den Avrupa’ya ülkelerine yapılan göçler kabaca beş döneme ayrılabilir: iş gücü göçü, sosyal göçe, siyasal göçe, etnik göçe dönüşmüştür, tersine göç süreci başlamıştır (Adıgüzel, 2018: 64). Bunlar siyasal, ekonomik, sosyal nedenlerden dolayı dönemlere ayrılmıştır. Dönemin şartlarında meydana gelen sosyal, siyasal, ekonomik olaylar göçün beş dönemde incelenmesine neden olmuştur. 1960’lı yılların başında işçi statüsü ile Avrupa ülkelerine giden Türkler göçmen veya misafir işçi statüsünde iken, misafir işçi tanımından Avrupa’daki Türkler tanımına geçilmiştir. Artık onlar misafir değil; o toplumlarda istihdam yaratmışlardır (Erkal, 2016: 17). Gelecek bu durumu şöyle yorumluyor “Yerleştikleri ülkelere eş ve çocuklarını da götüren Türk işçileri, 24 Avrupa’nın birçok ülkesinde kalıcı bir Türk nüfusunun oluşmasına yol açmışlardır” (Gelekeçi, 2011, s. 124).

2. BULGULAR VE ANALİZ

Bu kısımda yurt dışında yaşayan Türklerle yaptığımız görüşmelerin değerlendirilmesi yapılacaktır. Norveç’ten ve Almanya’dan kişilerle yaptığımız görüşmeleri öncelikle ayrı ayrı değerlendireceğiz. İlk olarak Norveç görüşmelerini değerlendireceğiz. Sonrasında Almanya görüşmelerini değerlendireceğiz. Kültür, kimlik, aidiyet ve dil kavramları üzerinden bir değerlendirme yapacağız.

2.1. Norveç Görüşmeleri

Norveç'te yaşayan insanlarda kültürel anlamda bir değişmeden çok kendilerini koruma altına aldıkları ve değerlerini kaybetmekten korktukları görülmüştür. Bu kişiler değerlerini kaybetmemek için kendi kabuklarına çekilmişler, genel sosyal ortamlarını Türklerden oluşturmuşlardır.

Kendine zorluk çıkarmadan hani açıldın mı daha fazla zorluk oluyor biliyor musun? Hani ne kadar açılırsan dünyada o kadar zorluk oluyor. Mütevazı yaşamaya çalışıyoruz. Daha korumacı. Çocuklarımızı mesela çok koruyoruz. Dinimizin farklı olduğunu uyarıyoruz. Dışarıya fazla karışmıyoruz. (E. K.)

Görüşmecimin söylediği gibi daha mütevazı bir hayat yaşamak, yabancılardan uzak durmak seçilmiştir. Daha korumacı yaklaşır, kendilerini ve çocuklarını asimile olmaktan korumaktadırlar. Bu yüzden daha içe kapanık yaşayarak, sosyal ortamlarını Türklerden oluşturmuşlardır.

Biz Norveç'teyiz ama Türkiye'nin kafa yapısına göre daha geriden gidiyoruz. Biz orada 30 yıl öncesini yaşatmaya çalışıyoruz. Kafa yapısı aynı kalmış. Mesela İstanbul'a okumaya gitmiş diye duyuyoruz şaşırıyoruz. Bizim burada kendi şehrinde ki üniversiteye yolluyorlar. Uzaktaki olmaz orada ne varsa oraya git tamam. Bana sorsan ben de kızımı yollamam. (Z. B.)

Bu görüşmecimiz de kendilerini asimile olmaktan koruduklarını, hatta kafa yapısının 30 yıl önceye dayandığını, çünkü "Türkiye'den giden birinci nesil nasıl gittiyse biz o kafa yapısıyla büyüdük" demiştir. Kendilerini koruma altına aldıkları için bir değişme yaşamadıklarını belirtmiştir. Hatta üniversite okumaya şehir dışına çıkmayı normal karşılamadıklarını söylemiştir. Kültürel anlamda korumacı oldukları görülmüştür.

Bana sorarsan Norveç'e buralardan gidenler az değişiyor. Adapte olamıyorlar mı kültürümüzü koruyacağız diye abartıyorlar mı herhangi bir yenileme olmuyor. Fikirler aynı beyinler aynı. Türkiye'de ilerleme daha çok sanki burada herkes üniversite okuyor. Kültürü çok korumaya alıyorlar. O kadarda korumayın ne gerek var bırakın biraz iyi şeyleri alın onlardan. (G. Ö. A.)

Görüşmecimiz de kültürün fazla koruma altına alındığını bu yüzden Norveç'te yaşayan Türkler olarak ilerleyemediklerini düşünmektedir. Kültürel anlamda biraz daha açılmaları gerektiğini belirtmiştir.

Şu şekilde cevap vereyim okuma konusunda çok kötüyüz de ama en çok kendi ülkesine, kültürüne bağlı olan Türklerdir. Türkler çok asimile olmadık Norveç'te. Norveç'in amacı asimile yapmak. Diyor ki burada yaşayacaksın Norveçli gibi yaşayacaksın. Yani alakayı keseceksin. Türkler var sadece kendine bağlı. Mesela ben orada doğdum. Yaşım 43. Türkler asimile olmamış Norveç'te. (H. Ö.)

Türk kültürüne karşı bir uzaklaşma yaşayıp yaşamadıklarını görmek için sorulan sorulara genel olarak verilen cevaplarda uzaklaşmadıklarını ve hatta orada az bir nüfus oluşturdukları için daha birliktelik oluşturduklarını dile getirmişlerdir. Çocuklarının da bunlardan uzaklaşmaması için özen gösterdikleri görülmüştür.

Geçen sene arkadaşım bayramı Türkiye'de geçirmiş, Norveç'te bayram namazından sonra hiç kimse dağılmaz herkes bayramlaşır öyle çıkarız. Ben güzelce giyindim gittim diyor, herkes normal giyinmiş. Namazı kılan bayramlaşmadan gitmiş. Çok garibine gitmiş mesela. Norveç'te lokalimizin camimizin derneğimizin olması sayesinde çok etkili yapılan programlara katılıyoruz. (Z. B.)

Norveç'te yaşayan Türkler cami etrafında toplanarak, Türk kültürüne ait ritüelleri yerine getirmektedirler. Cami sadece dini bir merkez değil aynı zaman da kültürel bir merkez halinde gelmiştir. Camide yapılan çeşitli etkinliklerle Türk kültürününün yaşatıldığı ve hayatlarında oldukça etkili olduğu görülmektedir.

Biz camiye gidiyoruz ve ya Türkler arasında olan her şeye katılıyoruz. Bizim orada bayram ziyareti çok olur. Bizden büyük herkese gideriz. Kandillerde camiye gideriz. Düğünlere katılırız. Biz burada bayramları daha çok hissediyoruz. Türkiye'de pek bayram ziyareti yapılmıyor bence. (H. Ö.)

Düğünlere katılırız mesela. Camimizde kandil programları olur. Ramazan bayramında toplanırız. Bayram kahvaltısı olur herkes gelir. Yaşlıları hastaları ziyaret ederiz. (E. K.)

Norveç'te ki geleneksel bayram, özel gün gibi ritüellere genelde katılmadıklarını fakat işyeri veya çocuklarının okulları dolayısıyla katıldıklarını belirtiyorlar. Hayatların etkisi olmadığını görüyoruz. Görüşmecilerimin söylediklerine göre dini değil ama resmi ritüellere katıldıklarını görüyoruz.

Ben hiç katılmıyorum. Benim gitme zorunluluğum yok olsa mecbur gideriz. Eskiden iş toplantıları olurdu. Ona giderdim yılda birkaç kez iş yeri dolayısıyla. Onun dışında tercih etmiyorduk. (M. A.)

Norveç'te ki Türklerin kültürlerine ait ritüelleri yerine getirmek için ve orada ki Türkleri bir araya getirmek için dernekler kurduklarını görüyoruz. Bu derneklerde Türk kültürüne ait etkinlikler yapılmakta ve hayatlarında oldukça etkili olduğu görülmekte. Kadınların özellikle etkin olduğunu görüyoruz. Kadınlara ait derneklerin daha fazla olduğunu ve daha fazla etkinlikler yaptığını görüyoruz.

Derneğimiz var Stavanger İslam Merkezi camimiz var. Stavanger kadınlar derneği olarak lokal kiralayıp kadınlarla birleşiyoruz orada. Bunlar olmasa birbirimizi göremeyeceğiz. (E. K.)

Türk-Norveç Derneği var. Kadın matineleri. Lokal kiralayıp kadınlara özel eğlenceler oluyor. Katıldığım oluyor. Mesela Türk filmleri geliyor dernek aracılığıyla onlara gidiyoruz. (Z. B.)

Türk kadınlar derneği var Osmanlı Kadınlar Derneği var. Ben üyeyim. Cami adına dernek var Stavanger İslam ve Kültür Merkezi. Özel günler ve hafta sonları lokal kiralayıp toplanıyoruz orada. Güzel bir dayanışma oluyor. Neler yapabileceğimizi konuşuyoruz orada. (M. A.)

Sosyal uyumda Norveç'e aile birleşimi ile 30 40 yıl önce gidenlerde sıkıntı yaşayanlar olmuştur. Çünkü Norveç Türk nüfusu açısından kalabalık bir ülke değil ve o zamanlar daha da az Türk olduğundan kendilerini yabancı ve yalnız hissetmişlerdir. Yaşadıkları en büyük sıkıntı dil olmuştur. Norveç'e sonradan aile birleşimi ile küçük yaşta gittikleri için dili öğreninceye kadar sıkıntı yaşamışlardır. Bir de küçükken Norveçlilerin

gittikleri yerlere gidemedikleri için yani aileleri izin vermediğinden küçüklükte yabancılık hissedenler olmuştur.

Ben oraya 10 yaşında gittim. Ben dil sıkıntısı yaşadım. Dili anlamıyordum ve orada Türk yoktu. Onun için kardeşimle ben orada yalnızdık. Norveççe öğrenene kadar dil sıkıntısı yaşadım. Norveççe öğrenmek 6 ayımızı aldı. Sonra çocuk olunca çıkıyorsun oynuyorsun onun dışında bir sıkıntı yaşamadım. Bir de büyüdükçe Norveçlilerin gittiği yere gidemiyorduk. Onlar gezmeye gidiyordu bizimkiler izin vermiyordu. Bizi kısıtlıyorlardı. Bunun gibi sıkıntılar oldu. (G. Ö. A.)

Daha sonra gidenler sosyal uyumda sıkıntı yaşamamışlardır. Çünkü gittiklerinde bir Türk çevresi içine gitmişler, iş hayatına katılmışlardır. Zaten iş hayatına katılmadan önce dili de öğrendikleri için herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını söylemişlerdir. Bunun biraz da karakter meselesi olduğunu düşünülmektedir. Bir de orada doğup büyüyen üçüncü nesil kişiler vardır. Onlar direkt o sosyal ortam içinde geliştikleri için hiçbir uyum sıkıntısı yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Sosyal uyumda sıkıntı yaşamadım orada doğup büyüdüğüm için. (M. K.)

Ben hiç zorlanmadım açıkçası, o insanın karakteriyle alakalı bir şey diye düşünüyorum. Biraz açık ve girişken bir insansan sıkıntı çekmezsin. (F. A.)

Görüşmecilerimizin Türkiye'ye karşı yorumlarında ortak olan nokta kendilerine maddi olarak bakılmaları ve alış verişte kandırıldıklarını düşünmeleridir. Bu bir noktada aidiyetle de ilgilidir. Çünkü Türkiye'de yaşanan durumlar dolayısıyla yaşadıkları ülkeye daha çok güven duymakta ve dolayısıyla Türkiye'ye aidiyetleri azalmaktadır.

Bizim Norveç'ten geldiğimizi fark edince fiyatlar çıkıyor pazarlık yapamıyorsun. Para düşünüyorlar. Biz zaten pazarlık etmiyoruz. Buradaki insan da kazansın istiyoruz. Bize maddi açıdan bakıyorlar. Bizi sanki orada çok rahat yaşıyor diye düşünen de var. Para havada saçılıyor diye düşünen de var. Burası bizim de memleketimiz. (E. K.)

İlk başta yabancı azken Norveçlilerin Türkleri merak ettiği için kültürel iletişimin yaşandığı görülmektedir. Türkler çoğaldıkça birbirleriyle iletişimleri artarken, Norveçlilerle iletişim azalmıştır. Ancak bu birinci ve ikinci nesil insanlarda görülmekte olan bir durumdur. Üçüncü nesil orada yetiştiği için Norveçlilerle iletişimleri daha fazladır.

Biz ilk gittiğimiz zaman daha iyiydi bence. Biz tek yabancı olduğumuz için komşular bizi çok merak ediyorlardı. Mesela diyorlardı siz domatesi nasıl yiyorsunuz. Siz niye 10 kg domates alıyorsunuz. Biz anlatıyorduk turşu yapıyoruz falan diye. Eskiden bizi daha bir içlerine alıyorlardı. Azdık biz onun için galiba. Benim çok arkadaşım vardı, onlar bize geliyordu biz onlara gidiyorduk. Şimdi ki sen yabancısın şeyi yoktu. Zaman geçtikçe yabancılar çoğaldı bazı şeyler kolaylaştı. Ama bazı şeylerde daha zor oldu. Şimdi iş bulmak zor, yabancısın. Çünkü Norveçlilere vermek istiyorlar. (G. Ö. A.)

Kimlik ve aidiyet kavramları yurt dışında yaşayan insanların en sık karşılaştıkları sorunlardan birisidir. Aynı zamanda çatışmayı oluşturan noktalardan birisidir. Çünkü insanlar bu konuda tam bir karar verebilmiş değillerdir. Azınlık olarak Norveç'e ait hissetmektedirler. Üçüncü nesil insanlar daha fazla adapte olmuş haldedir. Orada doğup büyüdüğü için oraya ait hissetmektedirler. Çünkü Türkiye'nin sistemine uzak kalmışlardır. Sadece Türkiye'ye yaz tatilinde gelmektedir. Tatil süresi de oldukça kısadır.

Galiba Norveç'e. Yani biraz öyle oluyor. Orada yaşadığımız için uzun süre unutuyorsun burayı, belli bir şeyleri. Günlük hayatımız orada geçtiği için. Tabi ki buranın yeri ayrı ama her şeyimiz orada olduğu içinde oraya ait hissediyorsun. (H. Ö.)

Görüşmecilerim bir kısmı ise kendilerini hiçbir yere ait hissetmemektedir. İki yere de yabancı kaldıklarını kendilerini bir yere konumlandıramadıklarını düşünmektedirler. Kültürel olarak da her iki yere de ait hissedemediklerini her iki kültürde adapte olmadıklarını söylemişlerdir. Her iki kültüre de uzak hissedilmektedir.

Hiç birisi hiç birisine ait hissetmiyorum. Buraya geliyorum yabancı turist, Avrupalı. Norveç'e gidiyorum Norveçli değilim yabancıyım. İkisinin de pasaportu var ama burası benim memleketim diyemiyorum. Hissedemiyorum. İkisinin arasında sıkışmış hissediyorum. Ne Norveçem çok süper ne de Türkçem ikisi de eksik kaldı. Kültür bakımından da öyle ne Türk kültürüne uygunum ne de Norveç kültürüne uyum sağlayabilmiş değilim. (Z. B.)

Görüşmecilerimizin bir kısmı kendini iki ülkeye de ait hissedemiyorken kültürel anlamda da arada kalmış hissetmektedirler. Bir kısmı ise de kendini yarı Norveç'e ait yarı

Türkiye'ye ait olarak değerlendirmiştir. Bir görüşmecim kültürü de her iki ülkeden de harmanlamış gibi değerlendirmiştir. Görüşmecilerimizin bir kısmı Türkiye'de kendilerini daha iyi hissettiklerini ve gönüllerinin burada olduklarını söylemiştir. Bir görüşmecimiz ise psikolojik olarak Türkiye'de kendisini daha iyi hissettiğini söylemiştir. Türkiye'de insanlarla olan iletişimi, aynı dili konuşması Türkiye'ye daha yakın hissettirdiğini bu yüzden kendini Türkiye'ye ait hissettiğini söylemiştir.

Vatan, gurbet sıla kavramlarının insanlar üzerindeki etkisini sorduğumuz zaman cevapları genel olarak iki grupta değerlendirmek mümkündür. İlk grup vatan, gurbet, sıla kavramlarının değişmeyeceğini her zaman varlığını koruyacağını düşünenler grubudur.

Benim duygu ölünceye kadar gider. Ben Türk doğdum Türk gideceğim. Ben burada doğdum benim içimde her zaman bir memleket yatacak. (H. A.)

Ben oraya 9 10 yaşında gittim. O duygularda değişme olmaz. Yani özlem var, o değişmez, azalma olmaz. Vatan vatandır. (E. A.)

Bir de bu kavramların artık değiştiğini eski yerini tutmadığını düşünen görüşmeciler bulunmaktadır. Bu etkilerin değişiminde haberleşme ve ulaşım ağlarının, yani teknolojinin gelişmesinin büyük etkisi vardır.

Gurbet ve vatan duyguları zamanla değişime uğradı tabi eskilerden dinliyoruz da ne kadar zor şartlarda çalışmış ve ülkelerine gidebilmek için 4 yıl beklemiş, her yıl maddi imkânsızlıktan gidememiş. Tabi iletişim ağlarının hayatımıza geçmesiyle hasretlikte büyük bir değişime uğramış. Sıla hasreti eskisine göre yok diyecek kadar azalmış durumda. (G. Ç.)

Gurbet kavramının zamanla anlam aşımına uğradığı görülmektedir. Çünkü eskiden birinci nesil insanlar oraya gittiklerinde emek işinde, zor işlerde çalışmışlardır. Memleketlerini bırakıp işçi olarak yurt dışına gitmişler ve gittikleri zaman uzun süre gelememişlerdir. Vatan, gurbet, sılaya hasret kavramlarının eski değerini korumadığını görülmektedir. Görüşmecilerimiz de dediği gibi artık insanlar Türkiye'ye istediği zaman gelmekte ve ulaşabilmektedir. Teknolojinin ilerlemesiyle eski imkânsızlıklar ortadan kalkmıştır. Memleket olarak nereyi görüyorsunuz ve vatandaşlık olarak hangi vatandaşlığı tercih ediyorsunuz sorularına verilen cevap genelde Türkiye olmuştur. İnsanlar memleket

olarak her zaman Türkiye'yi görmektedirler. Yaşadıkları toprak değişse de memleket her zaman aynı kalmaktadır. İnsanlar Türkiye'den kopmak istememekte, bu yüzden vatandaşlık olarak Türk vatandaşlığını tercih etmektedirler. Çifte vatandaşlığı tercih edenler de vardır.

Norveç'i de ikinci memleket olarak değerlendirenler bulunmaktadır. Artık yurt dışında yaşayan insanların orayı da benimsedikleri, ilk gidenler gibi kendilerini misafir hissetmedikleri görülmektedir. Çünkü görüşmecilerimiz artık Norveç'i ikinci bir memleket olarak değerlendirmişlerdir.

Memleketim tabii Türkiye ama kurulu bir düzenim var Norveç'te onun için ikinci memleketim diyebilirim burası için. Türkiye'nin vatandaşlığı tercihim. Ülkemdeki siyasi vatandaşlık görevlerimizi yerine getirebilmek ve söz sahibi olabilmek adına. (G. Ç.)

Dil konusu yurt dışında yaşayan insanların en büyük sıkıntısıdır. Sonradan giden insanlar özellikle tam olarak Norveççeye hâkim olamamaktadırlar. Orada ki insanların bir diğer sıkıntısı da iki dile de hâkim olamamaktır. İki dilde eksik kaldıklarını, her iki dile de tam konuşamadıklarını söyleyen görüşmeciler bulunmaktadır. Dillerin ikisini birlikte kullanırlar da vardır.

Burada doğup büyüyen yabancılar, sadece Türkler değil, tüm yabancı asıllı insanlar iki dili de bir kullanıyor. Yani iki dili karıştırıp ortaya bir farklı dil çıkıyor. Biz de öyleyiz. Yani bazı kelimeleri Türkçede bilemediğimizde Norveççe kullanıp iki dili birbirine bağlıyoruz. (C. Y.)

Dilde sıkıntı daha çok küçük yaşlarda aile birleşimi yoluyla gidenler de görülmektedir. Çünkü gittiklerinde sadece Türkçe biliyorlardır ve gittikleri okulda Türkler yoktur. Hiç dil bilmedikleri için o zamanlar okulda ve derslerde sıkıntı Daha sonra zaman ilerledikçe Norveççeyi öğrenmişlerdir. Türkçeye karşı bir yabancılaşma olmadığı görülmektedir. Belki tam bir Türkçe konuşamadıklarını düşünüyor olsalar da, gündelik hayatları ve aile ortamında Türkçe baskındır. İş ve okul dışında Türkçe daha baskındır. Çocukların dil eğitimlerine özen göstermektedirler. Hatta eskiden Türkçe kaynaklara ulaşmanın daha zor olduğunu şimdiki çocukların daha fazla imkânı olduğu düşünülmektedir. Çocuklar özellikle Türkçe çizgi film kanallarından çok şey öğrenmektedirler.

Nesiller arası farklılaşmaya bakıldığında, olumlu ve olumsuz iki açıdan değerlendirme yapmak mümkündür. Olumlu açıdan değerlendirecek olursak statüsel ilerlemedir. Yurt dışında yaşayan insanlar işçiyken işveren duruma gelmişlerdir. Aynı zamanda eğitim açısından ilerlemişlerdir. İkinci neslin bir kısmı orada dünyaya gelmiş, bir kısmı aile birleşimi yoluyla oraya gitmiştir. Aile birleşimi ile gidenler küçük yaşta gittikleri için yine bir eğitim hayatları olmuştur. Birinci nesil, ilk gidenler orada hiçbir eğitim hayatı yaşamadığı için yeterince dil öğrenememişlerdir. Birinci nesil orada çalışıp para kazanıp geri dönme düşüncesiyle yaşamıştır. Ama ikinci nesil orada okuyup, eğitim görüp, çalışmaya başladıkları için kendilerini daha çok oraya ait hissetmektedir.

Babam 1. Nesil 18 yaşında gitmiş mesela. Bizim kültürümüzü almışta gitmiş. İlk başta eşsiz gitmişler çalışmak amacıyla. Sonradan ailelilerini götürmüşler. Onların farklılığı bu ve zor şartlar altında zor işlerde çalışmışlar. Okula gitmemişler. O zaman okul imkânı yokmuş onlarda direkt işe başlamışlar. Çat pat birbirlerinden duyarak dil öğrenmişler. Okuyarak değil. Biz ikinci nesil onların evlatları olarak biz okula gittik okuldan aldık dil eğitimini. Arkadaşlarımız oldu Norveçli. Şartlarımız biraz daha yumuşaktı babalarımıza göre onlar zor işlere gitti. Bizler meslek edindik şartlarımız iyi oldu. İstedığımız imkânlara ulaşabildik. Bizde çocuklarımız daha iyi imkânlara ulaşmasını istiyoruz. (E. K.)

Olumsuz yönlerine bakacak olursak. Türkiye'ye aidiyet azalmaya, Norveç'e aidiyet artmaya başlamıştır. İkinci nesil insanlar ve üçüncü nesil insanlar aidiyet konusunda çatışma yaşamaktadırlar. Dil konusu da olumsuz yönlerden birisidir. Görüşülen kişiler iki dilden de kendilerini eksik hissedebilmektedirler. Birinci nesil Norveçli ile hiç bir araya gelmediği için bir etkilenme olmamıştır. Ancak üçüncü ve ikinci nesil Norveçli ve yabancılarla daha çok iletişim ve etkileşime girmektedir. Bu sebepten dolayı nesiller arasında kültürel çatışmalar meydana gelmektedir.

İlk nesil kendini Norveç'e hiç entegre etmemiş. Sadece para kazanacağız çalışacağız geri döneceğiz. Hep o düşüncede oldukları için kendilerini çok geriye çekmişler. Çocuklarının da aynı şekilde hiç Norveçliyle alakaları yok. Norveç'in başkanı kim desen onu bile bilmeyecek şekilde. O kesim bilmezdir. 3. Nesil daha uyumlu daha gözleri açık daha çok sistemi biliyorlar. 3. nesil biraz daha Türklükten uzaklaşıyor ben çocuklarımda şey seziyorum. Türkiye'den gidelim artık sıkıldık diyorlar ve onlar daha çok tatil amaçlı geliyorlar. Biraz daha Türkiye'den uzaklaşacak gibiler. (F. A.)

2.2. Almanya Görüşmeleri

Almanya’da yaşayan Türklerde kültürel anlamda bir değişmeden çok kültürü korunma söz konusudur. Almanya’da Türk nüfusu fazla olduğu için oradaki Türkler sosyal hayatlarında daha çok Türklerle vakit geçirmektedir. Türk göçmenlerin ev sahibi toplumla temasları, daha çok mesleki yaşamda gerçekleşen sınırlı bir ilişkidir (Çelik, 2008:114). Türkler kendi benliklerini kaybetmemek için çocuklarını dini ve kültürel eğitim almaları için camilere göndermektedirler. Türkiye’ye ilkökul eğitimi için gelen bir görüşmecimiz bulunmaktadır.

Benim hiç Türkçem yoktu Alman bir bakıcım vardı. Benimle o ilgilendiği için doğru dürüst Türkçe bilmiyordum annemin de Türkçesi bozuk zaten. Türkiye’ye Türkçem düzelsin daha güzel Türkçe konuşayım biraz memleketi tanıyayım diye buraya gönderdiler beni. (Y. K.)

Türklükten uzaklaşmış hissetmiyorum çünkü annemle babam her zaman bize bunu sağlamıştır Allaha şükür. Mesela orada düğün çok olur. Hafta sonları camiye götürüp getirdiler bizi. Camilerde faaliyet varsa katılırız. Kermes, kadir, geceleri, aşure hani farklı farklı şeyler olur. Sakalı şerif falan getirirler. Böyle imkânlar sunulduğu için hiç uzaklaşmadık. O yüzden kendimi hep yakın hissediyorum. (G. K)

Birinci nesil insanlar kendilerini Almanlardan daha uzak tutmuşlardır. İletişime girmemişler ama ikinci ve üçüncü neslin iletişimi daha fazla birbirleri ile olmuştur. Kültürlenme aşlında aralarında olmaktadır. Almanya’da Türkler kültürümüze ait ritüelleri yerine getirmektedirler. Bu ritüellerin hayatlarında oldukça etkili olduğunu ve yerine getirmeye çalıştıklarını söylemişlerdir. Türk ritüellerinin, hayatlarında hala etkili olduğu görülmekte ve Almanya’da yaşayan insanlar, ritüelleri yerine getirmek için bir araya geldiklerini ve orada da yaşattırdıklarını, hissettiklerini söylemişlerdir.

Bayramlaşma olsun şey olsun. İmkânım olduğu sürece katılıyorum. Mesela orada Türk kültür merkezi var bazen programlar oluyor her zaman gidemesem de gitmeye çalışıyorum. (Y. K.)

Türk kültürü hayatlarında baskın olan kültürdür. Türk kültürünü yaşamakta ve yaşattırmaktadırlar. Türkiye ve diğer Türklerle aralarındaki bağ bu şekilde kurulmaktadır.

Ritüeller Türkleri Almanya'da bir araya getiren en büyük etkenlerden bir tanesidir. Almanya'da yaşayan görüşmecilerimiz Alman ritüellerine iş gereği, vakit geçirmek ya da mecburiyetten katıldıklarını belirtmişlerdir. Katılımın o ritüeli yerine getirmek için olmadığını söylemişlerdir.

Katılıyorum. İş yerinin Noel yemeği oluyor mesela ona katılıyorum. Noel kutlaması oluyor ona katılıyorum. Ailecek kutladığımızdan değil. Mesleki açıdan. İş arkadaşlarıyla beraber zaman geçirmek için. (A. Ö.)

Okulda zaten mecbur katılıyordun. O bir mecburiyetti ama dediğim gibi katılıyorsun ama kendinden ödün vermiyorsun. Kendinden ve dininden ödün vermiyorsun ki. Hani ben kiliseye gidiyorum diye onlarla birlikte dua etmiyorum. Saygı duyuyorsun. (G. K.)

Alman ritüelleri katılanlar için özel bir anlam ifade etmemektedir. Ancak üçüncü nesillerle beraber yabancılarla etkileşimin arttığı, bunun sonucu üçüncü nesillerde Alman-Türk evliliklerinin olduğu ve ailelerde o kültüre az da olsa katılımın gerçekleştiği görülmüştür.

Mesleğimden dolayı bazen mecburen Noel'e, paskalyaya katılıyorsun. Mesela bizim gelinimiz de Alman olunca ailede de oluyor. İki çocukları var yarın Alman yarın Türk. Bu tür etkinliklerde bazen yer alıyorsun. (Y. K.)

Sosyal uyumda sıkıntı yaşayanlar, özellikle dil kaynaklı sıkıntı yaşayanlar bulunmaktadır. Örneğin; ilkokul yıllarında, aile birleşimi nedeniyle Almanya'ya gelen, hiç Almanca bilmeden okula başlayan insanlar da sosyal uyum sıkıntısı olmuştur.

Evet yaşadım. Buradan gittikten iki hafta sonra orada okula başladım. Öğretmen geldi bana Almanca bir kitap verdi. Oku dedi. Okuyamadım. Bütün sınıf bana gülmüştü. Orada düşünebiliyor musun, 12 13 yaşında bir çocuğum orada bütün sınıfın bana gülmesi çok rencide ediciydi. Sonra hırs yaptım zamanla hem okula gittim hem okul dışı Almanca kursuna gittim. 1 sene sonra Almanca'yı öğrendim. (H. Ö.)

Bazı görüşmecilerimiz; Almanya'daki sosyal çevrelerinin Türk olduğu için, Alman ortamında fazla bulunmadıklarını, sosyal uyum sıkıntısı çekmediklerini belirtmişlerdir.

Hatta bir görüşmecimiz yaşadığı şehirde Türk nüfusu çok fazla olduğu için neredeyse Almanların yabancı olarak görüleceğini düşünmektedir.

Şimdiye kadar değil ama üniversiteye geçince biraz oldu gibi ama yani çoğunlukla öyle bir şey hissetmedim. Yani oturduğun şehre bağlı bizim oturduğumuz şehirde çoğunluğu Türk neredeyse Almanları yabancı görecekmiz gibi oluyor. (S. A.)

Almanya’da Türkler okul ve iş hayatı dışında orada yaşayan yabancılarla fazla bir araya gelmemektedir. Sosyal ortamları Türklerden oluşmaktadır. Bu da sosyal uyum gibi bir sıkıntının yaşanmamasına sebep olmaktadır. Almanya’da Türk nüfusunun çok fazla olması da bu durumda etkilidir. Almanya’da yaşayan Türkiye kökenlilerin en büyük eksikliği Türk toplumu dışında yaşayan insanlarla bağlarının zayıf olmasıdır. Bu da onlarda sosyalleşme eksikliği doğurmaktadır (Gökalp Yılmaz, 2017:1480).

Almanya’da yaşayan bazı Türkler artık Türkiye’de yaşayan insanların değiştiğini eski samimiyetle yaklaşmadıklarını ve eski arkadaşlıkların dostlukların kalmadığını söylemişlerdir. Bu durum kendilerini Türkiye’ye daha çok yabancı hissetmelerine sebep olmaktadır. Buradaki insanlarla yaşadıkları iletişimlerinde samimiyeti yakalayamadıklarını düşünmektedirler. İnsanların onları havalı görmesi ve bunun da aralarında olan ilişkiye yansması Türkiye’de yaşayan insanlara karşı olan bakış açısını olumsuz etkilemektedir. Buradaki insanlardan bir beklentiye girmediklerini söylemişlerdir.

Bizi Almancı havalı, bu havalıdır bu şöyledir, burnu havadadır diyorlar bence. Öyle bakıyorlardır. Bu önyargıya karşı hislerim üzülmeye değil de sanki böyle bir gıcıklaşma yani rahatsız hissediyorum. Burada ki arkadaş grupları bana çok farklı geliyor. Düşünceleri sohbetleri, şakaları bile farklı geliyor. Anlaşamıyoruz gibi. Dediklerini yeri gelince anlamıyorsun gibi. (S. A.)

Yurt dışında yaşayan Türklerin Türkiye’de yaşayan Türklere karşı bakış açılarının olumsuz olduğu görülmüştür. Bu karşı bakış kendilerini Türkiye’ye karşı yabancı hissetmelerine neden olmaktadır. Yurt dışından geldiklerinde alış verişte sıkıntılar yaşamaktadırlar. Kendilerine maddi yönden bakılmasını istememektedirler. Bu maddi bakış sadece alış veriş değil sosyal ortamlarda da yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Dile getirdikleri

bir diğer nokta ise, eski samimiyetlerin ortadan kalması, eski samimiyeti şimdilerde yakalayamadıkları yönündedir. Bu nedenler dolayısı ile Türkiye'ye aidiyet zayıflamakta ve azalmaktadır. Kendilerini daha çok Almanya'ya ait hissetmekte ve tanımlamaktadırlar.

Yabancıların Türklerle ilgili yaptığı değerlendirmeler nesillere göre farklılık göstermektedir. Görüşmecimiz karşılıklı bir ön yargıdan bahsetmiştir. Birinci nesil daha çok kendi içlerinde yaşadığı için bu ön yargılar oluşmuştur. Ancak yeni nesillerde ön yargının ortadan kalktığı ve karşılıklı iletişimin arttığı görülmektedir.

Bakış açısı insana göre değişiyor. Bizi yıllarca onlardan kaçan kendi içlerinde yaşayan olarak görmüşler. Veya kültürel farklılıklar etki ediyor. Tesettür bazı Almanlara şey görünüyor. Ön yargılar var. Hatta bizde ön yargıları yıkamamışız. O yüzden Almanlardan uzak durmak tercih edilmiş. (G. Ö.)

Şimdiki nesil bizi daha çok kabul ediyor. Entegre görüyor ama bu siyasi olaylardan dolayı hayli bir gerileme oldu. Biz görüşlerimizi açık açık ifade edemiyoruz ben bunu işyerinde gördüm. (A. Ö.)

Üçüncü nesil Türkler entegre olmuşlardır. Sosyal hayatları orada şekillenmektedir. Okul ve iş dışında Almanlarla iletişimleri zayıf olsa da, orda doğup büyüdüğü için, orada bir meslek edinip yaşadıkları için uyumda birinci nesil kadar sıkıntı yaşamamışlardır. Almanya'daki insanlarda Türklerin varlığına alışmış durumdadırlar. Onlarda da nesiller ilerledikçe iletişim ve etkileşim artmaktadır. Almanya'daki Türklerde Türkiye'ye aitlik duygusunun oldukça az olduğu görülmüştür. Birkaç görüşmeci dışında, geri kalan görüşmeciler Almanya'ya ait olduklarını söylemişlerdir. Kendisini Türkiye'ye ait hisseden görüşmeci bu konuda hassas davrandığını ve hiçbir zaman Türk vatandaşlığından çıkmadığını söylemiştir. Coğrafi olarak Almanya'da yaşasalar da sosyal ortamlarının Türk olduğunu söylemiştir.

Ben Türk pasaportumu hiç vermedim Alman vatandaşlığına hiç geçmedim. Almanya'da çocukluğumuz geçti büyüdük yetiştik çok çevre edindik. Ama yine edindiğimiz çevrede Türk çevresi hani, Almanların içinde değil. Almanya'da yetişiyoruz ama Alman çevresi değil. O yüzden ben kendimi daha çok Türkiye'ye ait hissediyorum. (Y. K.)

Kendilerini Almanya'ya ait hisseden görüşmeciler daha çok sosyal nedenlerden dolayı oraya ait hissetmektedirler. Oranın sistemine alıştıklarını, Almanya'da bir hayat kurdukları için kendilerini oraya ait hissettiklerini söylemişler, hayatlarını orada tanımlamışlardır.

Almanya'ya ait hissediyorum son senelerden beri. Sosyal nedenlerden dolayı. Evet, Türkiye'yi çok seviyorum. Tamam, Türküm, Türkiye'yi çok seviyorum ama son zamanlarda Almanya'ya daha çok ait hissediyorum. Son bir kaç seneden beri. (A. Ö.)

Ömürlerinin büyük kısmının orada geçmiş olması ve ya orada doğup büyümüş olmaları, orada bir meslek edinmiş olmaları, oranın şartlarında bir hayat sürdürüyor olmaları kendilerini oraya ait hissetmelerindeki en büyük nedenlerdendir.

Almanya'ya ait hissediyorum. Çünkü buraya yılda bir kere birkaç haftalığına geliyorum. Ailem orada, okulum, arkadaşlarım her şey orada olduğu için daha çok oraya ait hissediyorum. (S. A.)

Ben Almanya'ya aitim çünkü ömrümün üçte ikisi orada geçti. Ben buraya iki üç haftalık geliyorum. 2. Hafta sıkılıyorum. Burada tanıdıklarım arkadaşlarım olmasa 1 hafta zor dururum. Türk kültüründen uzaklaşmadım. Yaşıyorum orada da Türk kültürünü. Orada Türk arkadaşlarım var. Çevrem o çevre orada da memleketimden olan insanlarla daha bağımlı yapıyor. Yoklukta olduğun için. Orada memleketten insan görünce seviniyorsun. (H. Ö.)

Kalbimiz burada Türkiye'de. Ama biz illaki orada büyüdük yetiştik. Oranın sistemi bize daha iyi geliyor. Çoğu şey Türkiye de bize ters geliyor. Burada bir doktorluk işin olsa veya memuriyetle işin olsa, burada bana bazı şeyler tuhaf geliyor biz oranın düzenine alıştığımız için. (A. B.)

Sılaya özlem, vatan gurbet kavramlarının teknolojinin ilerlemesiyle azaldığını söyleyenler yanında bir de bu duyguların hiç değişmediği, hiç değişmeyeceğini söyleyen görüşmeciler bulunmaktadır. Bazı görüşmeciler de bu özlemin hiçbir zaman bitmediğini ve arttığını söylemişlerdir. İnsanların yaşları ilerledikçe bu özlemin arttığını belirtmişlerdir.

Gittikçe çoğalıyor sanki şu an benim burada son günüm. Yeter gidiyim diyorum artık ama diyelim orada bir hafta geçiyor. Köy ne güzeldi diyorum. Sonra yine özlem başlıyor. Gelecek yaz ayına kadar. Özlemi azaltıyor. Dedemle görüntülü konuşuyoruz arada özlemi gidermeye yardımcı oluyor tabii ama hani bir de yüz yüze konuşmak var birde, telefonla aynısı olmuyor. (H. B. B.)

Değerlendirmeme göre yurt dışında yaşayan insanlarda ki özlem duygusu belki birinci nesillere göre azalmış ama yok olmamıştır. Teknolojinin gelişmesiyle değişim olmuştur ancak bu duyguları ikinci ve üçüncü nesil insanlar da hala yaşamaktadır. Teknolojide olan gelişmeler gurbette olmanın duygusal ve zihinsel sıkıntısını ve memlekete olan özlemi ve sıla kavramlarının yıkıcılığını hafifletmiştir (Çelik, 2008:106).

Almanya’da yaşayan görüşmecilerin birçoğu Alman vatandaşlığını tercih etmektedir. Aidiyet olarak kendilerini oraya ait görmekte ama kimlik olarak kendilerini Türk kimliği ile tanımlamaktadırlar. Vatandaşlık olarak Türk vatandaşlığını tercih eden de vardır, Türk vatandaşlığını Türkiye ile arasında bir bağ olarak değerlendirmektedirler.

Türk vatandaşlığı. Türküm Türk’te kalmak istiyorum. (A. Ö.)

Ben Türk vatandaşım bu konuda biraz katı kurallıyım. Mesela abim vatandaşlıktan çıkmak istiyor. Biz çok tartıştık bu konuda, çok küstüm. Çünkü hani Almanya da doğduk büyüdük elimizde kalan belki tek Türklüğe kalan şey. Ben askere gitmiyorum bir şey yapmıyorum o yüzden Türk vatandaşlığından çıkmayı da hiç düşünmedim. İnsanın tek tutunabildiği o benim gözümde o. (G. K.)

Geri dönüş düşüncesi Almanya’da yaşayan Türklere var olan bir fikirdir. Ancak genel olarak ilerleyen yaşlarında emekli olunca Türkiye’ye yerleşme fikirleri bulunmaktadır. Bu dönüş tam olarak gerçekleşemeyebilir. Çünkü oradaki hayatları da onları Almanya’ya çekmektedir. Almanya’dan kopmamakla birlikte Türkiye’ye dönme fikrine de yabancı olmadıkları görülmüştür.

Var inşallah emekli olunca yazın 3 4 ay Derebucak. Kışında büyük bir şehirde. Yaş ilerledikçe çalışmakta zor geliyor. Gelip gitmekte zor geliyor. Şöyle huzurlu bir hayat istiyoruz Türkiye’de. (G. Ö.)

Üçüncü nesil insanlara bakıldığında Almancaya daha çok hakim oldukları görülmektedir. Ancak kendilerini Türkçeden de yabancılaşmış olarak değerlendirmiyorlar. Her iki dili de kullanabildiklerini, kendilerini her iki dilde ifade ettiklerini, hatta karma bir dil de kullandıklarını söylemişlerdir. Türkçeye de aynı şekilde hâkim olduklarını belirtmişlerdir. Almanya Türk nüfusu bakımından kalabalık bir ülke olduğu için insanlar dilde bir çatışma yaşamamaktadır. Birinci neslin Almancası üçüncü nesile göre iyi değildir. Çünkü onlar Almanya’da bir eğitim almamışlar ve işçi olarak gelmişlerdir.

Almancaya hâkim olduğumu düşünüyorum. Konuşurken kaydırıyoruz ikisini de kullanıyoruz. Türkçeden uzaklaşma diye bir şey yok. Biz hep orada Türk kanallarını izliyoruz. Ben Türkçemin kötü olduğunu düşünmüyorum. Ben kendimi her yerde ifade ederim. Almancaya daha çok hâkim olabilirim ama her ikisinde de muhakkak eksiklerimiz vardır. (G. K.)

Dil konusuna bakıldığı zaman Almanya’da yaşayan Türkler genel olarak her iki dile de hâkimdir. Almanya Türk nüfusu açısından kalabalık bir ülke olduğu için Türkçede de sıkıntı yaşanmamıştır. İnsanlar okul ve iş dışında, aile ve arkadaş ortamında tercih ettikleri dil Türkçe olduğu görülmektedir. Türklerle Türkçe konuşulduğu dile getirilmiştir. Aynı zamanda çocuklarının Türkçe eğitimlerini dikkate aldıklarını dile getirmişlerdir.

Yeni nesil kültürel olarak değişmiştir. Görüşmeciler kültürden kopmadıklarını, Türk ritüellerinin hayatlarında etkin olduğunu söylemiş olsalar da, kendilerini birinci nesil kadar kültüre bağlı görmemektedirler. Yeni nesiller, yabancılarla iletişimin artması ile etkileşim yaşadığını dile getirmişlerdir. Yabancılar ile evliliklerin olduğunu söylemişler, kültürel olarak köreldiklerini birinci ve yeni nesiller arasında çok fark olduğunu dile getirmişlerdir.

Almanya ve Norveç’te yaşayan Türkleri birçok noktada değerlendirmek mümkündür. Dil, kimlik, aidiyet, kültür bu kavramlar doğrultusunda insanlar birçok noktada etkilenmiştir. Farklı coğrafyalarda yaşanmakta ama aynı dil konuşulmakta aynı kültür paylaşılmaktadır. Yaşayışlarda değişim olsa da aynı kültüre aidiyet söz konusudur. Yurt dışında yaşayan Türkler, kültür bakımından kendilerini Türkiye’ye ait görmektedirler. Ancak sosyal sebeplerden dolayı kendilerini aynı zamanda yaşadıkları yere de ait hissetmektedirler. Bu çatışma yaşadıkları noktalardan birisidir. Çünkü orada bir Türk hayatı

yaşamakta, Türkçe konuşmakta, Türklerle birlikte daha çok vakit geçirmektedirler. Ancak coğrafi olarak yaşadıkları yere ait hissetmektedirler. Farklılaşmalar mevcut olmakla beraber en büyük çatışma aidiyet konusunda yaşanmaktadır.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yurt dışına yapılan göçler 1960 yılında Almanya ile başlamış ve birçok ülkeye Türkiye'den işçi göçü olmuştur. 50 yılı aşan süreçte Türkler geçici olarak gittikleri ülkelerde kalıcı olarak yaşamaya başlamışlardır. Bu süre zarfında orada ki insanlar kültür, dil, kimlik ve aidiyet konularında çatışmalar yaşamışlardır. Bu çalışmada Almanya ve Norveç'teki insanlarla birebir derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde; görüşmecilerin ne gibi değişiklikler yaşadıkları ve bu değişimlerin yönünün irdelenmesi yapılmıştır. Kültürel anlamda bakıldığında, yurt dışında yaşayan insanların orada hala Türk örf, adet vb. ritüellerini yerine getirdikleri, bu ritüellerin hala hayatlarında etkin olduğu görülmüştür. Birinci nesil insanlar Türkiye'de doğup büyüyüp yurt dışına işçi olarak gittikleri için onlarda kültürel anlamda bir değişiklik hiç yaşanmamış ama ikinci ve üçüncü nesil insanlar orada büyüdükleri ve eğitim hayatları ardından iş hayatları orada geliştiği için, Almanlarla ve Norveçlilerle iletişim ve etkileşimleri olmuştur.

Kültürel anlamda birinci nesile göre farklılıklar olmakla birlikte kültürlerinden kopmuş, asimile olmuş halde değillerdir. Yurt dışında yaşayan insanlar asimile olma korkusuyla kültürlerine daha çok bağlanmışlar ve daha çok koruma altına almışlardır. Türk kültürü hayatlarında hâkimken Alman veya Norveç kültürü hâkim değildir. Diğer kültüre katılım, iş ve ya okul nedeniyle daha çok mecburiyetten yerine getirdikleri görevler olarak görülmektedir. Türk kültürüne ait vakıf ve dernekler bulunmaktadır. Bu mekânlarda Türkler bir araya gelerek birbirleri ve kültürleriyle kaynaşmaktadırlar. Görüşmeciler Türklerle bir arada oldukları için sürekli sosyal uyumda bir sıkıntı yaşamadıklarını, iş ve okul hayatı dışında yabancılarla fazla paylaşımları olmadıklarını belirtmişlerdir. Bunların etkisiyle yabancılarla fazla sosyal ortama girmedikleri için sosyal uyumda sıkıntı yaşamamışlardır. Yaşadıkları sıkıntı daha çok dil konusunda olmuştur. Bu sıkıntı ise daha çok sonradan gidenlerde yaşanan bir sıkıntıdır. Orada doğup büyüyen insanlar da bu sıkıntı yaşamamıştır.

Her iki ülkenin de diline hâkimdirler. Almanya'daki insanlar da her iki dile hâkimiyet daha fazladır. Norveç'teki birinci ve ikinci nesil Türkler'de Norveççe'ye hâkimiyetin daha az olduğu görülmekle beraber kendilerini daha çok iki dilde de eksik görmektedirler. Kültür olarak Türkiye'ye yakın olmakla beraber, aidiyet olarak kendilerini yurtdışı coğrafyaya daha yakın hissetmektedirler.

Bunların sebepleri, Türkiye'de yaşayan insanların onlara bakış açısidir. Yani buraya geldikleri zaman yaşadıkları olumsuzluklardan dolayı kendilerini daha çok yaşadıkları ülkeye ait hissetmektedirler. Türkiye'de alış veriş ve sosyal ilişkilerde bir para kazanma fırsatı olarak değerlendirilmeleri Türkiye'ye duyulan aidiyet duygusundan uzaklaştırmaktadır. Sistemsel işlerde yurtdışındaki ortamlarına yatkın oldukları için Türkiye'nin sistemine uyum sağlayamayacaklarını düşünmektedirler. Orada doğup büyüyen insanlar Türkiye yaşamını bilmedikleri için yurtdışına daha yakın olduklarını söylemişlerdir. Orada eğitim aldıkları için burada yapamayacaklarını düşünmekte ama hiçbir zaman da Türkiye'den kopamadıklarını söylemişlerdir. Tatile genellikle her yaz Türkiye'ye gelmekte olan yurtdışında yaşayan Türkler'in Türkiye'ye geliş amaçları daha çok memleket ve akraba ziyaretidir. Geliş amaçları bir tatil beldesine gelip geri gitmek değildir.

Vatandaşlık tercihlerinin Almanya'da genel olarak Alman vatandaşı olma yönünde olduğu görülmüştür. Çünkü Alman vatandaşı olmanın getirdiği fayda ve imkânlardan yararlanmak söz konusudur. Birçoğunun ileride geri gelme, dönüş yapma düşüncesi vardır. Ancak bu dönüşün de yeterli olamayacağı oradan da bağlarının kesilemeyeceğini düşünmektedirler. Yurt dışında yaşayan Türkler özellikle Almanya'dakiler Norveç'e oranla statüsel yükselmeyi daha çok yaşamışlardır. Norveç'te de statüsel yükselme mevcuttur. Ancak sonraki nesiller de statüsel yükselmenin daha çok olacağı düşüncesi vardır. Ancak Almanya'da Türkler daha fazla olduğu ve daha önce gittikleri için statüsel yükselme daha fazla yaşanmıştır. Nesiller arasındaki farklılık en çok mesleki açıdan görülmektedir. İşçi olarak giden Türkler artık işveren ve yönetici konuma geçmiş durumdadır. Statüsel oranda yükselmeyle Türkiye'ye aidiyet duygusu azalmaktadır. 1.nesil kendisini daha çok Türkiye'ye ait hissetmektedir. Amaçları çalışıp para kazanıp geri dönmek, ama artık ikinci ve üçüncü nesil orada bir hayat kurmakta ve kendilerini daha çok buldukları ülkeye ait hissetmektedirler. Vatan, gurbet özlemi kavramları da ulaşım ve haberleşme ağlarının

gelişmesiyle eski değerini kaybetmektedir. Yurtdışında yaşayan Türkler artık istedikleri zaman Türkiye'ye gelebilmekte ve haber alabilmektedir. Önceleri ilk gidenler yıllarca Türkiye'ye gelememişlerdir. Görüşmeciler yurtdışında yaşamının maddi olarak yatırım gerektiren bir durum olduğunu, para biriktirip ailelerini yanlarına getirmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. İlerleyen zamanlarda aile birleşimi ile eşlerini ve çocuklarını yanlarına alabilmişlerdir. Aile fertlerinin de çalışması ile birlikte ancak Türkiye'ye gelebildiklerini söylemişlerdir. Eskiden bu maddi sıkıntılar varken vatana özlem ağır basan duygular olmuştur. Ancak teknolojinin ilerlemesi ile bu duygularda azalma görülmektedir. İnsanlar diledikleri zaman Türkiye'ye gelebilmekte ve memleketlerini görebilmektedirler. Genel olarak değerlendirdiğimiz zaman Türkler yurt dışında asimile olmuş değillerdir. Fakat değişime de uğramışlardır. Kimlik ve aidiyet kavramları çatışma yaşadıkları ve üzerinde durulması gereken konulardandır.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Y. (2018). Göç Sosyolojisi(2). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

Bakırtaş, T., & Kandemir, O. (2010). Gelişmekte olan ülkeler ve beyin göçü: Türkiye örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), 961-974.

Çelik, C. (2008). Almanya’da Türkler: Sürekli Yabancılaşma, Kültürel Çatışma Ve Din. Milel Ve Nihal İnanç, Kültür Ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi, 5(3), 105-142.

Erkal, M. E. (2016). 1938-1980 Dönemi Türkiye’de Sosyal Yapı Ve Dinamikleri. Sosyoloji Konferansları, (53), 157-185.

Gelekeci, C. (2011). Avrupa’da Yaşayan Türklere Yönelik Çifte Vatandaşlık Uygulamaları: Belçika Örneği. *Bilgi Güz 2011*, Sayı:59, ss:123-146, Ankara.

Gökalp, G. Y. (2017). Avrupa’da Yaşayan Türkiyelilere Dair Gurbetçi Ve Almanca Söylemlerinin Yeniden Düşünülmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Göç Özel Sayısı), 1473-1490.

Göker, G. & Meşe, G. (2011). Türk Göçmenlerin İtalyanlara Bakış Açısı: Bir Kültürlerarası İletişim Araştırması. *Selçuk İletişim Dergisi*, Cilt: 7, Sayı:1, ss:65-82, Konya.

Göker, G. (2015). Göç Kimlik Aidiyet. Konya: Literatürk Acedemia.

Önal, R. (2016). Norveç’te Türklere Ait Dinî Ve Sosyo-Kültürel Organizasyonlar. *Itobiad: Journal Of The Human & Social Science Researches*, 5(5).

Soytürk, M. (2012). Türkiye’den Avusturya’ya İşgücü Göçü. *Electronic Turkish Studies*, 7(3).

Şahin, B. (2010). Almanya’daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, 103-134.

Turhan, M. (2010). Kültür Değişimleri, Çamlıca Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.

World Journal of Human Sciences, 2020 - 2

Dünya İnsan Bilimleri Dergisi, 2020 – 2

ISSN: 2717-6665

Turhan, Ş. (2012). Avusturya’da yaşayan Türklerin Avusturya eğitim-öğretim sistemindeki yeri.

Yalçın, C. (2002). Çokkültürcülük Bağlamında Türkiye’den Batı Avrupa Ülkelerine Göç. Cü Sosyal Bilimler Dergisi, 26(1), 45-60.

World Journal of Human Sciences, 2020 - 2

Dünya İnsan Bilimleri Dergisi, 2020 – 2

ISSN: 2717-6665

ISSN: 2717-6665

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/insan>

Dünya İnsan Bilimleri Dergisi